

Větrná energetika a památkové hodnoty – hledání kompromisu

Mgr. MUDr. Tomáš Hájek Dr.
managing partner Project Solutions s.r.o;
tomas.hajek@projectsolutions.cz

osnova prezentace

- památková péče a její vztah k obnovitelných zdrojům jako celku, solární energie, větrná energie
- co a jak památková péče chrání v kulturní krajině
- shrnutí postojů památkové péče k větrným elektrárnám v krajině a hledání kompromisu

Vztah památkových péči k úloze obnovitelných zdrojů (solární energie, větrná energie)

- Z hlediska mezinárodních úmluv se žádná smlouva k větrné energetice nevyjadřuje. Jediné oficiální vyjádření v rámci mezinárodních úmluv k větrné energetice je stanovisko EUROPA NOSTRA (nevládní organizace)
- např. v Německu je běžná praxe umístování solárních panelů na památkově vysoce hodnotné budovy
- Bere se do úvahy, že památkové objekty mají zhusta horší vlastnosti z hlediska tepelné izolace, během energetické krize se tím stává dlouhodobá údržba a využívání památkových objektů podstatně složitější
- Bere se do úvahy, že přece jen se jedná o nové konstrukce, respektive novostavby v organicky rostlém historickém prostředí především zastavěných území městského či venkovského s přiléhající krajinou
- Občas se objevují dílčí apriorní záporné soudy

- Památková péče se dívá na obnovitelné zdroje z dvou hledisek
- A) přímý zásah do materiálové historické substance (krovů, krytiny, apod), což je důležité z hlediska solární energie
- B) přímý zásah do vizuálních kvalit historického prostředí – důležité pro větrné elektrárny
- Větrné elektrárny z důvodů technologických stojí mimo zastavěná území;památkové péče tedy především řeší ohrožení vizuálních (pohledových hodnot) jak jednotlivých nemovitých památek, tak i památkových území

Co a jak památková péče chrání ve volné kulturní krajině především z hlediska ochrany vizuálních hodnot krajiny?

- ochrana dominant krajiny prohlášených za kulturní památky včetně jejich ochranných pásem
- relikty hradišť se stávají archeologickými památkovými rezervacemi, kulturními památkami, národními kulturními památkami (např. Říp s rotundou sv. Jiří)
- památkově chráněné zámecké zahrady (víceméně jako kulturní památky), parky (Krásný Dvůr, Lednice, Valtice, Vlašim, Kačina)
- památkově chráněné obory (jako kulturní památky) (Chlumecká obora, Jabkenická obora, obory v Horšově a Náměšti nad Oslavou)
- aleje chráněné jako kulturní památky (Valdštejnova alej v Jičíně, zámecká alej ve Slavkově, poutní alej na Svatý Kopeček, alej z Králík na Horu Matky Boží)
- Jako památky jsou chráněny křížové cesty (Vlachovo Březí)
- Jako kulturní památky jsou chráněny o některé vysloveně přírodní prvky (průrva Ploučnice u Novin pod Ralskem)
- Častá je ochrana historických technických vodohospodářských děl (národní kulturní památky Rožmberská rybníční soustava)
- Památkovou identitu mají vodní napájecí kanály – náhon Alba u Častolovic, Opatovický kanál, Schwarzenberský kanál, Zlatá stoka a Nová řeka v Rožmberské rybníční soustavě

- Evropské památkové péče tedy nechrání tzv. vizuální hodnoty krajiny, tedy krajinný ráz přímo, ale přes ochranu jednotlivých esteticky a historicky významné prvky krajiny (částečně s výjimkou rakouského památkového zákonodárství)
- institut krajinného rázu podle environmentální legislativy tedy zastupuje i zájmy památkové péče, byť s omezeními (neplatí například v intravilánu), možná v tom tkví širokost pojmu krajinného rázu, zastupuje zájmy dvou oddělených oborů
- Památková péče (např. praxe v Českém Krumlově) se snaží hájit památkové hodnoty v intravilánu pomocí krajinného rázu (např. střešní krajina a okenní výplně), metodicky jsou tyto pokusy zpochybňovány

Jaké právní nástroje památková péče používá?

- . prohlášení věci kulturní památkou (movité i nemovité, památka je věc, vytvořená člověkem, povytce správním řízením Ministerstvem kultury)
- vytýčením ochranného pásma kolem kulturní památky či památkového území (poměrně složitá praxe) chrání se tím vizuální hodnoty území
- vyhlášení památkového území: (rezervace vyhlašuje vláda nařízením, zóny Ministerstvo kultury vyhláškou, často představuje oddělenou agendu vyhlášení ochranného pásma)
 - městské památkové rezervace a zóny
 - vesnické památkové rezervace a zóny
 - krajinné památkové zóny

krajinná památková zóna

Krajinnou památkovou zónou rozumíme více či méně rozsáhlé území zahrnující sídelní útvary a ucelené krajinné celky, jejichž dnešní podoba byla podstatnou měrou kultivována a formována historickou činností člověka.

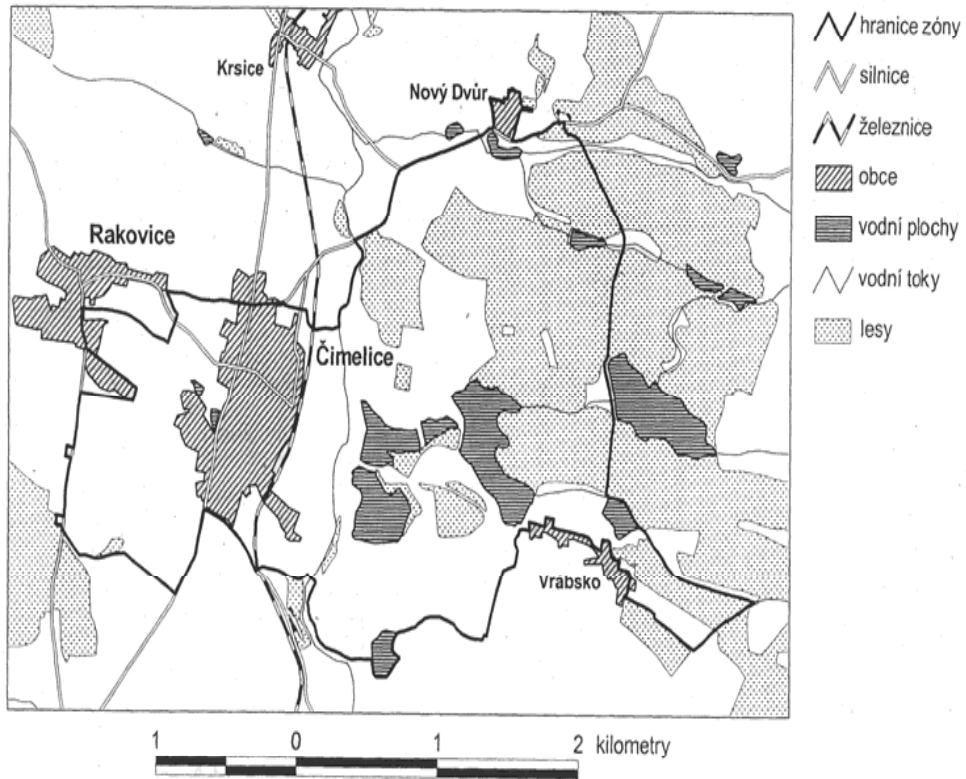
- Krajinné památkové zóny reprezentují dochovanou kulturní krajinu v její neporušené podobě, tzn. bez výraznějších negativních zásahů do přírodního prostředí nebo urbanistické struktury sídel.
- Území krajinných památkových zón se zpravidla vyznačuje vyváženou skladbou přírodních a sídelních ploch s krajinnými nebo architektonickými dominantami (hrady, zámky, tvrze, kostely, panské dvory) odrážejícími se v četných panoramatických pohledech. V případě starých sídelních lokalit zahrnuje území krajinné památkové zóny i významné archeologické nálezy z pravěkého nebo raně feudálního období.
- Příkladem krajinné památkové zóny může být jak krajina volně formovaná zemědělským osídlením (charakteristické lánové pruhy táhnoucí se za stodolami jednotlivých usedlostí až k okrajům lesa), pasekářskou kolonizací (přeměna lesní půdy na ornou zřizováním a postupným rozšiřováním tzv. pasek) nebo valašskou kolonizací (postupné odlesnění horských oblastí za účelem salašnického chovu dobytka), tak záměrně realizované geometrické kompoziční záměry v podobě barokní krajiny (krajinařské dílo se soustavou rybníků, alejí, parků, lesů, zámeckých obor a řadou drobných staveb). Za KPZ jsou rovněž prohlašována rozsáhlá bojiště významných historických bitev, zejména z 19. století.

Jak chrání institut krajinné památkové zóny své hodnoty

- U novostaveb přijatelných jen ve velmi omezeném počtu a pouze v intravilánu (zastavěném území) sídel je dbáno na respektování tradiční regionální formy staveb při použití materiálů přírodního původu.
- Z hlediska ochrany krajiny a krajinářských úprav zahrnuje statut krajinné památkové zóny ochranu krajinných dominant, prostorového uspořádání pozemkových parcel včetně mezních pásů a rozvržení obdělávané půdy (tzv. plužina), ochranu historických zpevněných i nezpevněných komunikací, vodních toků včetně historických úprav břehového zpevnění, vodních ploch včetně historické úpravy břehů a ochranu trvalých porostů (lužní lesy, vzrostlé stromy ve formě alejí nebo solitérů).
- Veškeré pozemkové úpravy a stavební úpravy na kulturních památkách i ostatních stavbách v krajinné památkové zóně podléhají projednání s dotčenými orgány státní památkové péče, orgány ochrany přírody a případně i s jinými orgány státní správy. Jsou přitom vždy zohledněny a respektovány výsledky rozborů přírodní složky území i urbanistických rozborů území a sídel včetně archeologických průzkumů. U jednotlivých památek a památkově hodnotných staveb jsou zohledněny rovněž podrobné stavebně-historické průzkumy. Na využití území, veřejných prostorů sídel i jednotlivých staveb jsou kladeny přiměřené požadavky, při kterých nedochází k ohrožení krajinných nebo krajinářských hodnot území ani ohrožení památkových hodnot historického stavebního fondu.

- (výňatek z vyhlášky o vzniku KPZ (Vranovsko-Bítovsko))
- Při rozhodování orgánů státní památkové péče i jiných správních úřadů podle zvláštních právních předpisů¹) se k zajištění ochrany částí krajinného celku a historických prostředí, které se sídly, architektonickými soubory, jednotlivými památkovými objekty, strukturou pozemků, pozemními komunikacemi, vodními plochami, vodními toky, trvalými porosty a realizovanými kompozičními záměry v krajině vykazují významné kulturní hodnoty, respektují:
 - a) výsledky stavebně historických, urbanistických, archeologických a památkových průzkumů, rozborů a výzkumů území a výsledky rozborů biologické složky území,
 - b) výsledky stavebně historických a restaurátorských průzkumů jednotlivých objektů,
 - c) hodnoty historického prostředí zóny ve vztahu k využití dotčených objektů, prostorů a částí území a k zachování a obnově historických dřevin,
 - d) historický charakter, vzájemné prostorové uspořádání, krajinné dominanty a měřítko jednotlivých objektů, sídelních útvarů a krajiny,
 - e) ochrana archeologických nálezů.

Čimelicko-Rakovicko

- pro ilustraci krajinná památková zóna Čimelicko-Rakovicko

KPZ Chudenicko

- Chudenicko bylo roku 1996 vyhlášeno chráněnou památkovou zónou a Chudenice patří mezi nejstarší české osady. Dnes sem jezdíme, abychom obdivovali Starý Czerninský zámek, gotický kostel sv. Jana Křtitele s dochovanými malbami a slavným oltářem nebo abychom stanuli na nedaleké 45 m vysoké rozhledně Bolfánek či se prošli po Americké zahradě rozkládající se v okolí empírového Zámku Lázeň.

Shrnutí postojů památkové péče k větrným elektrárnám v krajině a hledání kompromisu

- Větrné elektrárny principem své činnosti navazují na dávnoou tradici větrných mlýnů.
- Na území Čech, Moravy a Slezska je doloženo kolem 900 lokalit, kde stávaly větrné mlýny, z nichž se v různém stavu dochovalo kolem 50 objektů.
- Větrné mlýny, stejně jako současné větrné elektrárny, využívají obnovitelného zdroje energie – větru, jejich provoz je bezodpadový, jsou ovšem v krajině novým a dobře viditelným objektem (Větrné elektrárny a kulturní krajina, Břetislav Koč)

Památková péče a větrná energetika

Metodický list Národního památkového ústavu č. 1/2006, ze dne 25.4.2006

památkové listy / 18 / 2006

V poslední době se také v České republice začínají instalovat větrné elektrárny. Ty se mohou vizuálně uplatňovat v kontaktu s kulturními stávkami a lokalitami, chráněnými zákonem č. 201/1987 Sb., o státní památkové péči. Protože obor památkové péče je obecně orientován k podpoře trvale udržitelného rozvoje, je potřebné sjednotit oborový názor na posuzování těchto nových dominant v krajině.

Ústřední pracoviště Národního památkového ústavu proto v souladu s ustanovením § 32 zákona č. 201/1987 Sb., o státní památkové péči v platném znění, a s přihlédnutím k prohlášení Rady Evropa Nostra vydává následující

metodické vyjádření:

- 1) Při zpracování odborného vyjádření k ÚPD VÚC či k dalším územně plánovacím dokumentacím nemůže státní památková péče zaujímat apriorní negativní postoj k instalaci jednotlivých větrných elektráren či větrných farem, i když vytvářejí daleko viditelnou novou dominantu české kulturní krajiny. Nelze jednoznačně tvrdit, že každá větrná elektrárna či větrná farma poškozuje krajinový ráz jako syntézu přírodních, historických a kulturních charakteristik.
- 2) NPÚ v obecném názoru na možnost realizace větrných elektráren nezastává negativní stanovisko. Je si zároveň vědom toho, že rozvoj větrné energetiky může být uměle naddimenzován, nemusí odpovídat klimatickým podmínkám ČR a při vyšší koncentraci větrných elektráren či větrných farem může poškodit harmonický ráz velké části české kulturní krajiny.
- 3) Každou větrnou elektrárnu je třeba vždy posuzovat individuálně. Na umístění větrné elektrárny či větrné farmy v rámci památkového území včetně ochranných pásem pohledů i státní památková péče jako na projekt kontrastní novostavby v památkově chráněném území, kde se stává novou dominantou. Taková možnost je až na mimořádné výjimky, schválené Ústředním památkovou radou, vyloučená.
- 4) Státní památková péče vidí jako přijatelnější instalovat nové větrné elektrárny či větrné farmy ve výrazně průmyslově změněné krajině, než v krajně kulturně autentické a přírodně integrované.
- 5) Důležitý je fakt, že větrné elektrárny mají omezenou životnost a nezabírají velké půdorysné plochy. Po jejich případném dožití je možné uvést jejich stanoviště do původního stavu. Lze doporučit, aby byl tento požadavek součástí rozhodnutí o schválení větrné elektrárny.

Odůvodnění

V poslední době se objevují témata, v jejichž hodnocení se památková péče a ochrana životního prostředí rozcházejí. Patří mezi ně projekty a realizace větrných elektráren v pohledově exponovaných místech české kulturní krajiny v blízkosti historických sídel. V důsledku rychlého ubývání světových zásob fosilních paliv stojí lidstvo tváří v tvář trvalému růstu cen energií. Proto je nevyhnutelná orientace společnosti na obnovitelné zdroje, neboť tyto konflikty by se mohly stupňovat a zastíť řadu společných zájmů.

Oba obory ve svých moderních podobách vyšly ze společného myšlenkového základu osvícenský, romantismu, humanismu. Po staletí se vyvíjely ve vzájemném kontaktu. V některých místech světa tato mimořádně úzká propojení přetrvává dodnes, jinde se obory institucionálně a legislativně oddělily. To platí i pro Českou republiku, ačkoli právě v ní mají oba obory velký prostor k vzájemné spolupráci, protože česká kulturní krajina s mimořádně hustou a pravidelnou sítí historické zástavby včetně estetizované architektury není propojený přírodně-kulturní celek.

Oba obory vidí problémy světa podobnou optikou. Průmyslový a společenský rozvoj, bezohledně využívající přírodní zdroje a lhostejný ke hmotnému i nehmotnému kulturnímu dědici, nemůže být trvalý. Tentýž ničím nekorigovaný průmyslový rozvoj, který se v oblasti památkového urbanismu projevuje například komercializací center měst a fasádismem, vyčerpává energetické zdroje planety nevidaným tempem. Památková péče se nemůže soustřeďovat jen na vytyčené specializované pole svého zájmu, ale musí přihlídnout k těmto širším souvislostem.

Mgr. Tomáš HÁJEK, Dr.

- Metodický list NPÚ ČR z roku 2006, vypracovaný týmem expertů

- Památková péče může být v konfliktu s výstavbou větrných elektráren v jiných částech krajiny či areálech než ochrana životního prostředí; spíše mimo zvláště chráněná území. Přestavuje tedy relativně samostatné téma pro volnou harmonickou kulturní krajinu mimo zvláště chráněných území
- Ochrana vizuálních hodnot se děje především pomocí institutu ochranného pásma (pokud je vytvořeno). Krajinný ráz je součástí environmentální legislativy, ale věcně jednotlivá zákonodárství integruje. Důležité je, aby byl právě institut ochranného pásma skutečně systémově a předvídatelně využíván
- Klíčové je to, aby památková péče nedávala apriorní negativní stanoviska obecně k výstavbě nových větrných elektráren, a to v Zásadách územního rozvoje (bývalé Územní plánovací dokumentaci vyšších územně samosprávných celků), ale aby byla každá nová větrná elektrárna posuzována individuálně, a to jako kontrastní stavba v historickém prostředí (termín je podle Metodiky Novostavby v památkových územích)
- Zřejmě je důležité, aby při posuzování větrných elektráren bylo odhlédnuto od subjektivních soudů a pozornost aby se soustředila vysloveně na kvantifikovatelné ukazatele: výška VtE, fyzikální ukazatele. Významné vodítko z památkovou péči může být existence větrných mlýnů v minulosti